Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PRIIT PIKAMÄE
της 7ης Ιουλίου 2022 [1]

**Υπόθεση C-404/21**

**WP**
**κατά**
**Istituto nazionale della previdenza sociale,**
**Repubblica italiana**

[αίτηση του Tribunale Ordinario di Asti (πρωτοδικείου Asti, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Προσωπικό της ΕΚΤ – Συνταξιοδοτικά δικαιώματα τα οποία αποκτήθηκαν σε εθνικό σύστημα πριν από την ανάληψη υπηρεσίας στην Ένωση – Μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της Ένωσης – Εθνική νομοθεσία ή διοικητική πρακτική μη επιτρέπουσα την εν λόγω μεταφορά – Μη ύπαρξη εθνικής νομοθετικής πράξης εφαρμογής ή ειδικής συμφωνίας μεταξύ του κράτους μέλους του εργαζομένου ή του οργανισμού κοινωνικής ασφάλισής του και του θεσμικού οργάνου της Ένωσης»

## I. Εισαγωγή

1. Αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ από το Tribunale ordinario di Asti (πρωτοδικείο Asti, Ιταλία) είναι η ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, των άρθρων 45 και 48 ΣΛΕΕ, του άρθρου 11 του παραρτήματος VIII του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ) και του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) (στο εξής: όροι απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ).

2. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, του WP και, αφετέρου, του Istituto nazionale della previdenza sociale (εθνικού ιδρύματος κοινωνικής ασφάλισης, Ιταλία, στο εξής INPS) και της Ιταλικής Δημοκρατίας, με αντικείμενο τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ του ποσού του αναλογιστικού ισοδυνάμου που αντιστοιχεί στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που έχει αποκτήσει ο προσφεύγων στο πλαίσιο του Fondo Pensioni Lavoratori Dipendenti (ταμείου συντάξεων μισθωτών) του INPS.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

3. Το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα μέλους του προσωπικού της ΕΚΤ να ζητήσει τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που απέκτησε στο ιταλικό συνταξιοδοτικό σύστημα, στην περίπτωση που δεν έχει συναφθεί μεταξύ της ΕΚΤ και της Ιταλικής Δημοκρατίας συμφωνία προβλέπουσα τέτοια μεταφορά. Η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τις υποχρεώσεις των κρατών μελών έναντι της ΕΚΤ δυνάμει του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τη λήψη μέτρων τα οποία είναι αναγκαία για τη διασφάλιση τέτοιας μεταφοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

## II. Το νομικό πλαίσιο

### *A. Η νομοθεσία της Ένωσης*

#### *1. Το πρωτόκολλο για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ*

4. Το άρθρο 36 του πρωτοκόλλου (αριθ. 4) για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο προσαρτάται στις Συνθήκες ΕΕ και ΛΕΕ [2] (στο εξής: πρωτόκολλο για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ), ορίζει τα εξής:

«36. 1 Το Διοικητικό Συμβούλιο [της ΕΚΤ], μετά από πρόταση της εκτελεστικής Επιτροπής, καθορίζει τους όρους απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ.

[…]»

#### *2. Το πρωτόκολλο περί των προνομίων και ασυλιών*

5. Το άρθρο 14 του πρωτοκόλλου (αριθ. 7) περί των προνομίων και ασυλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προσαρτάται στις Συνθήκες ΕΕ και ΛΕΕ [3] (στο εξής: ΠΠΑ), ορίζει τα εξής:

«Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας μέσω κανονισμών σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και μετά από διαβούλευση με τα αρμόδια θεσμικά όργανα, καθορίζουν το καθεστώς των [κοινωνικών] παροχών που εφαρμόζεται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης.»

6. Δυνάμει του άρθρου του 22, πρώτο εδάφιο, το ΠΠΑ εφαρμόζεται επίσης στην ΕΚΤ, στα μέλη των οργάνων της και στο προσωπικό της, με την επιφύλαξη των διατάξεων του πρωτοκόλλου για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ.

#### *3. Ο Κανονισμός Υπηρεσιακής Καταστάσεως (ΚΥΚ)*

7. Ο ΚΥΚ, δυνάμει του άρθρου του 1, εφαρμόζεται στους υπαλλήλους της Ένωσης.

[2] ΕΕ 2016, C 202, σ. 230.

[3] ΕΕ 2016, C 202, σ. 266.

8. Το άρθρο 1α, παράγραφος 1, του ΚΥΚ ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, ως "υπάλληλος της Ένωσης", νοείται κάθε πρόσωπο που έχει διορισθεί, κατά τα προβλεπόμενα στον παρόντα κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης, σε μόνιμη θέση ενός από τα όργανα της Ένωσης με γραπτή πράξη της αρμόδιας για τους διορισμούς αρχής του οργάνου αυτού.»

9. Το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ ορίζει τα ακόλουθα:

«[…]

2. Ο υπάλληλος που εισέρχεται στην υπηρεσία της Ένωσης:

– μετά τη λήξη των καθηκόντων του σε διοίκηση, σε εθνικό ή διεθνή οργανισμό

ή

– μετά την άσκηση μισθωτής ή μη μισθωτής δραστηριότητας,

δικαιούται, από της μονιμοποιήσεώς του και μέχρι τη στιγμή που θεμελιώνει το δικαίωμα συντάξεως αρχαιότητας κατά την έννοια του άρθρου 77 του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, να ενεργήσει ώστε να καταβληθεί στην Ένωση το κεφάλαιο, με αναγωγή του σχετικού ποσού στο χρόνο της πραγματικής μεταφοράς του, που αντιπροσωπεύει τα δικαιώματα σύνταξης τα οποία έχει αποκτήσει βάσει των προαναφερομένων υπηρεσιών ή δραστηριοτήτων.

Σε παρόμοια περίπτωση η αρμόδια για τους διορισμούς αρχή του θεσμικού οργάνου στο οποίο υπηρετεί ο υπάλληλος καθορίζει, μέσω γενικών εκτελεστικών διατάξεων, λαμβάνοντας υπόψη τον βασικό μισθό του υπαλλήλου, την ηλικία του και τη συναλλαγματική ισοτιμία κατά την ημερομηνία της αιτήσεως μεταφοράς, τον αριθμό των συντάξιμων ετών που συνυπολογίζει σύμφωνα με το ενωσιακό συνταξιοδοτικό καθεστώς δυνάμει του χρόνου προϋπηρεσίας, βάσει του μεταφερθέντος κεφαλαίου, αφαιρουμένου του ποσού που αντιπροσωπεύει την ανατίμηση του κεφαλαίου μεταξύ της ημερομηνίας της αιτήσεως μεταφοράς και της πραγματικής ημερομηνίας που διενεργήθηκε η μεταφορά.

Ο υπάλληλος μπορεί να κάνει χρήση της ευχέρειας αυτής μία μόνον φορά ανά κράτος μέλος και ανά ταμείο συντάξεων.»

*4. Το Καθεστώς που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού*

10. Το άρθρο 1 του Καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ένωσης (στο εξής: ΚΛΠ) ορίζει τα εξής:

«Το παρόν καθεστώς εφαρμόζεται σε κάθε υπάλληλο ο οποίος έχει προσληφθεί με σύμβαση από την Ένωση. Ο υπάλληλος αυτός έχει την ιδιότητα:

– του έκτακτου υπαλλήλου,

– του συμβασιούχου υπαλλήλου,

[…]».

11. Δυνάμει του άρθρου 39, παράγραφος 2, και του άρθρου 109, παράγραφος 2, του ΚΛΠ, αντιστοίχως, το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ εφαρμόζεται στους έκτακτους υπαλλήλους και στους συμβασιούχους υπαλλήλους.

*5. Οι όροι απασχολήσεως του προσωπικού της ΕΚΤ*

12. Βάσει, μεταξύ άλλων, του άρθρου 36, παράγραφος 1, του πρωτοκόλλου για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ, το διοικητικό συμβούλιο της ΕΚΤ ενέκρινε τους όρους απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, των οποίων το άρθρο 9, στοιχείο c, ορίζει τα εξής:

«Οι παρόντες όροι απασχόλησης δεν διέπονται από κανένα συγκεκριμένο εθνικό δίκαιο. Η ΕΚΤ εφαρμόζει i) τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα κράτη μέλη, ii) τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης και iii) τους κανόνες που περιέχονται στους σχετικούς με την κοινωνική πολιτική κανονισμούς και οδηγίες της Ένωσης που απευθύνονται στα κράτη μέλη. Οι εν λόγω νομικές πράξεις εφαρμόζονται από την ΕΚΤ κάθε φορά που τούτο κρίνεται αναγκαίο. Οι συστάσεις της Ένωσης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Για την ερμηνεία των απορρεόντων από τους παρόντες όρους απασχόλησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, λαμβάνονται υπόψη οι αρχές που έχουν καθιερωθεί με τους κανονισμούς, τους κανόνες και τη νομολογία που εφαρμόζονται στο προσωπικό των λοιπών θεσμικών οργάνων της Ένωσης.»

13. Το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ ορίζει τα εξής:

«a) Η ΕΚΤ συνάπτει συμφωνίες και συμφωνεί κατάλληλα μέτρα με άλλα συνταξιοδοτικά συστήματα, άλλους οργανισμούς και κυβερνήσεις τους οποίους καθορίζει, με σκοπό την αποδοχή της μεταφοράς χρηματικών ποσών προς το [συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ], για τα μέλη του προσωπικού που ολοκλήρωσαν τη δοκιμαστική περίοδο στην ΕΚΤ.

[…]»

## *Β. Το ιταλικό δίκαιο*

14. Το άρθρο 1 του legge n. 29 – Ricongiunzione dei periodi assicurativi dei lavoratori ai fini previdenziali (νόμου 29, περί αναγνωρίσεως των περιόδων ασφάλισης των εργαζομένων βάσει των οποίων θεμελιώνεται συνταξιοδοτικό δικαίωμα), της 7ης Φεβρουαρίου 1979[4], ορίζει τα εξής:

«Μισθωτός του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, ο οποίος υπάγεται ή έχει υπαχθεί σε συστήματα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης ισοδύναμα με το γενικό υποχρεωτικό σύστημα ασφάλισης αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων των μισθωτών που διαχειρίζεται το INPS, ή που συνεπάγονται εξαίρεση ή απαλλαγή από την εν λόγω υπαγωγή, έχει τη δυνατότητα, προς τον σκοπό της χορήγησης και του καθορισμού του ποσού ενιαίας σύνταξης, να ζητήσει οποτεδήποτε τη σώρευση όλων των περιόδων υποχρεωτικών, εθελούσιων και πλασματικών εισφορών στα προαναφερόμενα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης μέσω υπαγωγής στο υποχρεωτικό γενικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και, στο πλαίσιο του εν λόγω συστήματος, της θεμελίωσης των αντίστοιχων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Προς τούτο, ο διαχειριστής ή οι διαχειριστές των

[4] GURI αριθ. 40, της 9ης Φεβρουαρίου 1979, σ. 1317.

συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης μεταφέρουν στον διαχειριστή του υποχρεωτικού γενικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης το ποσό των εισφορών που κατέχουν».

15. Το άρθρο 18 του legge n. 115 – Disposizioni per l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia all'Unione europea – Legge europea 2014 (νόμου 115, περί διατάξεων για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή της Ιταλίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση – ευρωπαϊκός νόμος 2014), της 29ης Ιουλίου 2015 [5], ορίζει τα εξής:

«1. Από 1ης Ιανουαρίου 2016 οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης […] οι οποίοι υπάγονται ή έχουν υπαχθεί στο υποχρεωτικό γενικό σύστημα ασφάλισης αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων των μισθωτών […] έχουν τη δυνατότητα να συνυπολογίζουν τις περιόδους ασφάλισης που έχουν συμπληρώσει στο πλαίσιο της ανωτέρω ασφάλισης στις περιόδους ασφάλισης που έχουν συμπληρώσει σε διεθνείς οργανισμούς.

2. Ο συνυπολογισμός που αναφέρεται στην παράγραφο 1 μπορεί να ζητηθεί, εφόσον απαιτείται για την απόκτηση δικαιώματος σε σύνταξη γήρατος, αναπηρίας ή επιζώντος, υπό την προϋπόθεση ότι οι περίοδοι ασφάλισης που πραγματοποιήθηκαν βάσει της ιταλικής νομοθεσίας έχουν συνολική διάρκεια τουλάχιστον πενήντα δύο εβδομάδων και οι συνυπολογιζόμενες περίοδοι δεν αλληλεπικαλύπτονται.

3. Ο συνυπολογισμός των περιόδων ασφάλισης μπορεί να πραγματοποιηθεί κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου, η οποία υποβάλλεται στον ιταλικό οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης στον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι περίοδοι ασφάλισης. Σε περίπτωση που πρώην μισθωτός διεθνούς οργανισμού αποκτά δικαίωμα στις παροχές που προβλέπονται από την ιταλική νομοθεσία, χωρίς να απαιτείται συνυπολογισμός των περιόδων ασφάλισης που πραγματοποίησε στον διεθνή οργανισμό, ο ιταλικός οργανισμός κοινωνικής ασφάλισης υπολογίζει τη σύνταξη αποκλειστικά και μόνο βάσει των περιόδων ασφάλισης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ιταλικού συνταξιοδοτικού συστήματος. Σε περίπτωση που πρώην μισθωτός διεθνούς οργανισμού αποκτά δικαίωμα στις παροχές που προβλέπονται από την ιταλική νομοθεσία μόνο μέσω του συνυπολογισμού των περιόδων ασφάλισης που πραγματοποίησε στον διεθνή οργανισμό, ο ιταλικός οργανισμός κοινωνικής ασφάλισης συνυπολογίζει τις περιόδους ασφάλισης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του συνταξιοδοτικού συστήματος του διεθνούς οργανισμού, πλην εκείνων για τις έχει πραγματοποιηθεί επιστροφή εισφορών, ωσάν να πραγματοποιήθηκαν βάσει της ιταλικής νομοθεσίας, και υπολογίζει το ύψος της παροχής αποκλειστικά και μόνο βάσει των περιόδων ασφάλισης που πραγματοποιήθηκαν βάσει της ιταλικής νομοθεσίας.

4. Για οιοδήποτε απορρέον από την εφαρμογή της ιταλικής νομοθεσίας ζήτημα, οι συνταξιοδοτικές παροχές που καταβάλλονται σε χρήμα βάσει του παρόντος άρθρου θεωρούνται συντάξεις.

5. Στο μέτρο που δεν θεμελιώνεται βάσει αυτών δικαίωμα σε συνταξιοδοτική παροχή από το ταμείο συντάξεων του διεθνούς οργανισμού, οι περίοδοι απασχόλησης στον εν λόγω διεθνή οργανισμό είναι δυνατόν να εξαγοραστούν στο πλαίσιο του ιταλικού συνταξιοδοτικού συστήματος κατά τη νομοθεσία που ρυθμίζει την εξαγορά περιόδων απασχόλησης που πραγματοποιήθηκαν στην αλλοδαπή. Το δικαίωμα εξαγοράς ασκείται, μεταξύ άλλων, από τους επιζώντες του μισθωτού του διεθνούς οργανισμού, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τους κανόνες του ιταλικού οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης από τον οποίο ζητείται η εξαγορά.

[5] GURI αριθ. 178, της 3ης Αυγούστου 2015, σ. 1.

[…]»

16. Κατά την εγκύκλιο αριθ. 14 του INPS, της 23ης Ιανουαρίου 2001, στις 24 Νοεμβρίου 2000 συνήφθη συμφωνία μεταξύ του INPS και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) για τη μεταφορά των αποκτηθέντων από το προσωπικό της ΕΤΕπ συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Το άρθρο 2 της συμφωνίας ορίζει τα εξής:

«Η αίτηση μεταφοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων μπορεί να υποβληθεί απευθείας στο INPS και να κοινοποιηθεί στην ΕΤΕπ από το εν ενεργεία, κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, μέλος του προσωπικού για περιόδους ασφάλισης που έχουν επικυρωθεί στο INPS και δεν αποτέλεσαν αντικείμενο εξαγοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

Η ΕΤΕπ ζητεί από το INPS το αναλογιστικό ισοδύναμο που αντιστοιχεί στα δικαιώματα που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο του σχετικού ταμείου […], υπολογιζόμενο κατ' εφαρμογήν των κανόνων που διέπουν τις συντάξεις στο πλαίσιο του οικείου ταμείου κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης […]

[…]

Το INPS ανακοινώνει στον ενδιαφερόμενο και στην ΕΤΕπ το προς μεταφορά ποσό, κατόπιν αφαίρεσης των εξόδων εγγραφής, εντός προθεσμίας εξήντα ημερών από την παραλαβή της εκ μέρους του αιτούντος δήλωσης αποδοχής και προβαίνει, εντός των τριών επόμενων μηνών, στη μεταφορά των ποσών, προσαυξημένων [με τόκους] βάσει του νόμιμου επιτοκίου που ισχύει στην Ιταλία κατά το διάστημα από την ημερομηνία παραλαβής της δήλωσης αποδοχής έως την [ημερομηνία] αξίας της πίστωσης· τα μεταφερόμενα ποσά δεν υπερβαίνουν την αξία εξαγοράς που υπολόγισε η ΕΤΕπ βάσει των διατάξεων του κανονισμού της.»

## III. Το ιστορικό της διαφοράς, η διαδικασία της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17. Ο WP είναι μέλος του προσωπικού της ΕΚΤ από την 1η Μαρτίου 2012. Από την 1η Αυγούστου 1982 έως τις 24 Φεβρουαρίου 2012 ο WP εργάστηκε στην Ιταλία ως ιδιωτικός υπάλληλος, κατέβαλε δε υποχρεωτικές εισφορές στο ταμείο συντάξεων μισθωτών του INPS. Στις 12 Δεκεμβρίου 2016 ο WP ζήτησε από το INPS να μεταφέρει στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ το αναλογιστικό ισοδύναμο που αντιστοιχεί στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που θεμελιώθηκαν στο πλαίσιο του εν λόγω ταμείου συντάξεων ή, επικουρικώς, το τιμαριθμοποιημένο κεφάλαιο που προκύπτει από τις συνταξιοδοτικές εισφορές που καταβλήθηκαν στο ταμείο συντάξεων, υπολογιζόμενα κατ' εφαρμογήν των κανόνων που διέπουν τις συντάξεις στο πλαίσιο του εν λόγω ταμείου.

18. Το INPS απέρριψε την αίτηση του WP, με την αιτιολογία ότι η ζητηθείσα μεταφορά δεν ήταν δυνατή ελλείψει ειδικού νομοθετικού μέτρου ή διμερούς συμφωνίας. Με απόφαση της 11ης Απριλίου 2018, η διοικητική ένσταση που είχε υποβάλει ο WP, στις 28 Νοεμβρίου 2017, κατά της απόρριψης της αίτησής του κρίθηκε απαράδεκτη.

19. Εν συνεχεία, ο WP άσκησε προσφυγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου με αίτημα να διαπιστώσει και να αναγνωρίσει ότι το INPS ή/και η Ιταλική Δημοκρατία όφειλαν να λάβουν κάθε αναγκαίο μέτρο για τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ συγκεκριμένου ποσού, το οποίο αντιστοιχεί στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που έχει θεμελιώσει, και, ως εκ

τούτου, να υποχρεώσει το INPS ή/και την Ιταλική Δημοκρατία να λάβουν κάθε αναγκαίο μέτρο για τη μεταφορά του ποσού στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ. Επικουρικώς, ο WP ζητεί από το αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει και να αναγνωρίσει ότι το INPS ή/και η Ιταλική Δημοκρατία οφείλουν να μεταφέρουν στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ συγκεκριμένο ποσό ως αποζημίωση και, ως εκ τούτου, να υποχρεώσει το INPS ή/και την Ιταλική Δημοκρατία να μεταφέρουν το εν λόγω ποσό, ως αποζημίωση, στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ.

20. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης παρέχει σε υπάλληλο της ΕΚΤ το δικαίωμα να μεταφέρει στο συνταξιοδοτικό σύστημά της συνταξιοδοτικά δικαιώματα τα οποία απέκτησε σε οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης κράτους μέλους και αν το εν λόγω δικαίωμα πρέπει να αναγνωριστεί επίσης ανεξαρτήτως της θέσπισης εθνικού κανόνα για τη μεταφορά ή της σύναψης ειδικής συμφωνίας μεταξύ του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους ή εθνικού οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης και της ΕΚΤ για τον καθορισμό των όρων άσκησης του εν λόγω δικαιώματος. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει σε πλείονες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και στη σχετική νομολογία, χωρίς, εντούτοις, να καταλήγει σε σαφές συμπέρασμα.

21. Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Tribunale ordinario di Asti (πρωτοδικείο Asti) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν τα άρθρα 45 και 48 ΣΛΕΕ, το άρθρο 4 ΣΕΕ, το άρθρο 11 του παραρτήματος VIII του [ΚΥΚ] και το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχολήσεως [της ΕΚΤ], την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση ή εθνική διοικητική πρακτική που δεν επιτρέπει στον εργαζόμενο κράτους μέλους ο οποίος έχει καταβάλει εισφορές στο εθνικό ίδρυμα κοινωνικής ασφαλίσεως και ο οποίος εργάζεται επί του παρόντος σε θεσμικό όργανο της Ένωσης, όπως η ΕΚΤ, να μεταφέρει στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω θεσμικού οργάνου τις συνταξιοδοτικές εισφορές που έχει καταβάλει στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης του κράτους του;

2) Πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, να αναγνωρίζεται δικαίωμα μεταφοράς των εισφορών έστω και αν δεν υφίσταται εθνική νομοθετική πράξη μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο ή ειδική συμφωνία μεταξύ του κράτους μέλους από το οποίο προέρχεται ο εργαζόμενος ή στο οποίο εδρεύει το ίδρυμα συνταξιοδότησής του, αφενός, και του θεσμικού οργάνου της Ένωσης, αφετέρου;»

## IV. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

22. Η από 13 Ιανουαρίου 2021 απόφαση περί παραπομπής περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 30 Ιουνίου 2021.

23. Οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Ελληνική, η Ισπανική, η Ιταλική, η Πολωνική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΤ υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις εντός της ταχθείσας προθεσμίας σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

24. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 76, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο αποφάσισε να μη διεξαχθεί επ' ακροατηρίου συζήτηση.

## V. Νομική ανάλυση

### *Α. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

25. Όπως εκτέθηκε στην εισαγωγή, με την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τις υποχρεώσεις που υπέχουν τα κράτη μέλη δυνάμει του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τη λήψη μέτρων τα οποία είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της μεταφοράς στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων μέλους του προσωπικού της ΕΚΤ τα οποία αποκτήθηκαν σε εθνικό συνταξιοδοτικό σύστημα. Στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης, θεωρώ απαραίτητη την παροχή διευκρινίσεων, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτέρως παθητικής στάσης των ιταλικών αρχών έναντι της πρότασης της ΕΚΤ περί σύναψης συμφωνίας που θα ρυθμίζει ακριβώς την εν λόγω μεταφορά.

26. Χάριν της δομημένης και συνεκτικής ανάλυσης των νομικών ζητημάτων που θέτει το αιτούν δικαστήριο, προτείνω να αναδιατυπωθεί το πρώτο προδικαστικό ερώτημα υπό την έννοια ότι θα πρέπει να εξακριβωθεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα άρθρα 45 και 48 ΣΛΕΕ, το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ και το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ έχουν την έννοια ότι κράτος μέλος στο οποίο η ΕΚΤ προτείνει τη σύναψη τέτοιας συμφωνίας υποχρεούται να προβεί στη σύναψή της.

27. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, θα πρέπει να διαπιστωθεί, στο πλαίσιο της εξέτασης του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, αν οι προπαρατεθείσες διατάξεις έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν στο δικαστήριο κράτους μέλους στο οποίο προσέφυγε ο ενδιαφερόμενος να διατάξει τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τα οποία αυτός απέκτησε στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους, ακόμη και ελλείψει διάταξης του εθνικού δικαίου ή συμφωνίας, συναφθείσας μεταξύ του οικείου κράτους μέλους και της ΕΚΤ, προβλέπουσας την εν λόγω μεταφορά.

### *Β. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

28. Το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει πλείονες διατάξεις οι οποίες ανήκουν όλες στην έννομη τάξη της Ένωσης, πλην όμως διαφέρουν όσον αφορά την ιεράρχηση και το νομικό κύρος τους. Θα εξετάσω εν συνεχεία αν οι εν λόγω διατάξεις επιβάλλουν στα κράτη μέλη υποχρεώσεις ικανές να στηρίξουν τα αιτήματα μέλους του προσωπικού της ΕΚΤ στην κατάσταση του WP και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, τι είδους υποχρεώσεις. Θεωρώ σκόπιμο να εξετάσω, κατ' αρχάς, τη δυνατότητα εφαρμογής των κανόνων της δημόσιας διοίκησης που διέπουν τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και να εκτιμήσω, εν συνεχεία, τη λυσιτέλεια των διατάξεων των Συνθηκών.

*1. Οι κανόνες της δημόσιας διοίκησης που διέπουν τη μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων*

29. Λόγω των αναγόμενων στη νομισματική πολιτική καθηκόντων της, η ΕΚΤ απολαύει υψηλού βαθμού αυτονομίας εντός του θεσμικού πλαισίου της Ένωσης[6], η οποία αντικατοπτρίζεται στους εσωτερικούς κανόνες της σχετικά με τη μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Εντούτοις, προτού εξετάσω τις ιδιαιτερότητές τους, θα εκθέσω εν συντομία τους γενικούς κανόνες που εφαρμόζονται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό των θεσμικών οργάνων, ώστε να αντληθούν τα κρίσιμα συμπεράσματα όσον αφορά τη μεταχείριση των μελών του προσωπικού της ΕΚΤ. Στο πλαίσιο αυτό, τίθεται, ειδικότερα, το ερώτημα αν τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ μπορούν να επικαλούνται ορισμένες γενικές αρχές σχετικές με τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών εισφορών εντός της δημόσιας διοίκησης της Ένωσης, μολονότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ δεν έχει εφαρμογή στα εν λόγω πρόσωπα, τουλάχιστον από τυπικής απόψεως[7].

*α) Η δυνατότητα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών ως «δικαίωμα» που αναγνωρίζεται στους υπαλλήλους και στο λοιπό προσωπικό της Ένωσης*

30. Το δικαίωμα των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού της Ένωσης να επιλέξουν τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών εισφορών στην Ένωση βασίζεται στο άρθρο 14 του ΠΠΑ. Η εν λόγω διάταξη παρέχει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τη γενική εξουσία να καθορίζουν το καθεστώς των κοινωνικών παροχών που εφαρμόζεται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης. Ο νομοθέτης της Ένωσης άσκησε την εν λόγω εξουσία προβλέποντας στον ΚΥΚ, και συγκεκριμένα στο άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII, ότι οι υπάλληλοι που αποχωρούν από την υπηρεσία της Ένωσης έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τη μεταφορά του αναλογιστικού ισοδυνάμου (ασφαλιστικού στατιστικού ισοδυνάμου) των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων αρχαιότητας που απέκτησαν στην Ένωση σε άλλο ταμείο συντάξεων, οι δε υπάλληλοι που εισέρχονται στην υπηρεσία της Ένωσης έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της Ένωσης του κεφαλαίου που αντιπροσωπεύει τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που απέκτησαν για δραστηριότητες που άσκησαν προηγουμένως. Από την ερμηνεία του άρθρου 14 του ΠΠΑ σε συνδυασμό με το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ προκύπτει σαφώς ότι οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης έχουν αυτοτελές δικαίωμα να ζητήσουν τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών εισφορών.

31. Το περιεχόμενο των διατάξεων αυτών έχει ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τον προσδιορισμό «ισοδύναμου» δικαιώματος για τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ. Συναφώς, επισημαίνω ότι το ΠΠΑ, περιλαμβανομένου του άρθρου 14 αυτού, έχει εφαρμογή στα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 1, του ΠΠΑ, το οποίο ορίζει ότι το ΠΠΑ «εφαρμόζεται *επίσης* στην ΕΚΤ, στα μέλη των οργάνων της και στο προσωπικό της, με την επιφύλαξη των διατάξεων του πρωτοκόλλου για [το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ]» (η υπογράμμιση δική

[6] Οι Lenaerts, K., και Van Nuffel, P., *European Union Law*, 3η έκδ., Λονδίνο 2011, σημείο 13-097, σ. 540, παραπέμπουν στο άρθρο 130 ΣΛΕΕ από το οποίο προκύπτει ότι η ΕΚΤ, όπως και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, ασκεί τις εξουσίες της και εκτελεί τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις της με πλήρη ανεξαρτησία. Κατά τους συγγραφείς, η εν λόγω ανεξαρτησία δεν σημαίνει ότι η ΕΚΤ είναι πλήρως αποκομμένη από την Ένωση, αλλά έχει μάλλον ως στόχο να προστατεύει την ΕΚΤ από κάθε πολιτική επιρροή κατά την εκτέλεση των υποχρεώσεών της.

[7] Καίτοι είναι αληθές ότι διαθέτει λειτουργική αυτονομία στο πλαίσιο της οποίας θέσπισε για το προσωπικό της καθεστώς διακριτό από το προβλεπόμενο από τον ΚΥΚ, εντούτοις, όταν η ΕΚΤ θεσπίζει για το προσωπικό της ρύθμιση η οποία επαναλαμβάνει, κατ' ουσίαν, εκείνη που προβλέπεται για τους υπαλλήλους της Ένωσης, και μολονότι οι διατάξεις του ΚΥΚ δεν έχουν άμεση εφαρμογή στο λοιπό προσωπικό της Ένωσης, τα διδάγματα που απορρέουν από τη νομολογία σχετικά με τις διατάξεις του ΚΥΚ θα πρέπει να παραμένουν κρίσιμα όσον αφορά την περίπτωση του προσωπικού της ΕΚΤ, τουλάχιστον όταν πρόκειται περί κανόνα δικαίου ή αρχής που έχει εφαρμογή στο σύνολο των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 2021, BZ κατά ΕΚΤ, T-554/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2021:387, σκέψη 70).

μου). Το άρθρο 22, παράγραφος 1, του ΠΠΑ απηχεί σαφώς τη βούληση των συντακτών των Συνθηκών να μεριμνήσουν ώστε τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ, ως πρόσωπα απασχολούμενα από θεσμικό όργανο της Ένωσης, να αντιμετωπίζονται κατά τον *ίδιο* τρόπο με κάθε άλλο υπάλληλο ή μέλος του προσωπικού της Ένωσης, εκτός και αν το καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ και οι νομικές πράξεις που εκδίδονται δυνάμει αυτών ορίζουν κάτι διαφορετικό.

32. Δεδομένου ότι ούτε το άρθρο 36 του καταστατικού, βάσει του οποίου εγκρίθηκαν οι όροι απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, ούτε οποιαδήποτε άλλη διάταξη του ίδιου καταστατικού αναθέτει στην ΕΚΤ την εξουσία έκδοσης κανονισμών δεσμευτικών για τρίτους στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, το πεδίο εφαρμογής του ΠΠΑ στα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ περιλαμβάνει τα σχετικά με τις κοινωνικές παροχές ζητήματα που προβλέπονται στο άρθρο 14 του ΠΠΑ και, επομένως, καλύπτει επίσης τη δυνατότητα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών από τα κράτη μέλη σε θεσμικό όργανο της Ένωσης ή το αντίστροφο. Η εξουσία επιβολής υποχρεώσεων στα κράτη μέλη στον συγκεκριμένο τομέα παραμένει αρμοδιότητα του νομοθέτη της Ένωσης, ήτοι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 του ΠΠΑ, ο οποίος την άσκησε προβλέποντας, στον ΚΥΚ, το δικαίωμα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών. Ως εκ τούτου, το εν λόγω δικαίωμα πρέπει να αναγνωριστεί με «ισοδύναμο» τρόπο στα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ.

33. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η ίση μεταχείριση είναι θεμελιώδης αρχή του δικαίου της Ένωσης και κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Κατά πάγια νομολογία [8], η αρχή της ίσης μεταχείρισης, ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, επιβάλλει να μην επιφυλάσσεται σε παρόμοιες καταστάσεις διαφορετική μεταχείριση ούτε σε διαφορετικές καταστάσεις όμοια μεταχείριση, εκτός αν η μεταχείριση αυτή δικαιολογείται αντικειμενικώς. Η εν λόγω αρχή έχει εφαρμογή στην ΕΚΤ, ως θεσμικό όργανο της Ένωσης, βάσει του άρθρου 13 ΣΕΕ, όπως εφαρμόζεται στα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς που υπόκεινται στον κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων της Ένωσης. Συγκεκριμένα, όπως υπενθύμισε πρόσφατα το Δικαστήριο, η γενική αρχή της ίσης μεταχείρισης που κατοχυρώνεται πλέον στο άρθρο 20 του Χάρτη εφαρμόζεται, δυνάμει του άρθρου του 51, παράγραφος 1, στο σύνολο των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, περιλαμβανομένης της ΕΚΤ [9]. Ομοίως, οι διατάξεις του Χάρτη εφαρμόζονται στα κράτη μέλη της Ένωσης, περιλαμβανομένης της Ιταλικής Δημοκρατίας, όταν μεταφέρουν στην έννομη τάξη τους το δίκαιο της Ένωσης.

34. Όσον αφορά τις κοινωνικές παροχές και τα συναφή δικαιώματα, φρονώ ότι μέλος του προσωπικού της ΕΚΤ το οποίο επιδιώκει να μεταφέρει τις συνταξιοδοτικές εισφορές του από το INPS στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με κάθε άλλον υπάλληλο ή μέλος του λοιπού προσωπικού της Ένωσης που επιθυμεί να ασκήσει το ίδιο δικαίωμα. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, πρόκειται για πρόσωπα που εισέρχονται στην υπηρεσία θεσμικού οργάνου της Ένωσης, επιθυμούν να μεταφέρουν εισφορές που κατέβαλαν στα ίδια κράτη μέλη και στο ίδιο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και ασκούν το θεμελιώδες δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας. Ως εκ τούτου, διαφορετική μεταχείριση δεν φαίνεται, κατ' αρχήν, δικαιολογημένη, με την επιφύλαξη των *πρακτικών λεπτομερειών και όρων που προβλέπονται από την εφαρμοστέα νομοθεσία* για την πραγματοποίηση τέτοιας μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών στην ΕΚΤ. Η ίση μεταχείριση πρέπει να διασφαλίζεται επίσης μεταξύ των μελών του προσωπικού του εν λόγω θεσμικού οργάνου τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν

[8] Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2020, Συμβούλιο κατά K. Chrysostomides & Co. κ.λπ. (C-597/18 P, C-598/18 P, C-603/18 P και C-604/18 P, EU:C:2020:1028, σκέψη 191).

[9] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, Veit κατά ΕΚΤ (C-272/20 P, EU:C:2021:814, σκέψη 55).

δικαίωμα μεταφοράς που μπορούν να ασκούν ελεύθερα και ανεξαρτήτως του κράτους μέλους ή των κρατών μελών στα οποία απέκτησαν τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα προτού προσληφθούν στην ΕΚΤ.

35. Όπως επισήμαναν με τις παρατηρήσεις τους πλείονες μετέχοντες στη διαδικασία, η προστασία του επίμαχου δικαιώματος των υπαλλήλων και των μελών του λοιπού προσωπικού της Ένωσης είναι αναγκαία, κατά μείζονα λόγο διότι το άρθρο 298 ΣΛΕΕ εγγυάται ότι, «[κ]ατά την εκπλήρωση της αποστολής τους, τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης στηρίζονται σε ευρωπαϊκή διοίκηση ανοιχτή, αποτελεσματική και ανεξάρτητη». Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ρητώς την αναγκαιότητα αυτή με τη νομολογία του, διαπιστώνοντας ότι ο λόγος ύπαρξης της δυνατότητας μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων συνίσταται στην ανάγκη να «διευκολύνει τη μετάβαση από εθνικές θέσεις εργασίας, του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα, στη διοίκηση της Ένωσης και, με τον τρόπο αυτόν, να διασφαλίσει υπέρ της Ένωσης τις βέλτιστες δυνατότητες επιλογής ειδικευμένου προσωπικού το οποίο ήδη διαθέτει την κατάλληλη επαγγελματική πείρα» [10].

36. Ομοίως, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, προκειμένου να υπάρχουν μεγαλύτερες δυνατότητες επιλογής προσωπικού με κατάλληλη επαγγελματική πείρα, πρέπει να υπάρχει «αυξημένη ευελιξία όσον αφορά τη δυνατότητα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων [προς τα συνταξιοδοτικά συστήματα της Ένωσης και αντιστρόφως], θέτοντας [επίσης] τέλος στις αβεβαιότητες τις οποίες έπρεπε να αντιμετωπίσουν ορισμένοι υπάλληλοι όσον αφορά το ενδεχόμενο λήξης της σχέσης εργασίας τους και την αδυναμία αποκτήσεως ισοδύναμων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων αρχαιότητας» [11]. Επομένως, η δυνατότητα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο να διασφαλίζεται ότι κανένα εμπόδιο που συνδέεται με την απόλαυση των συνταξιοδοτικών παροχών δεν επηρεάζει την επιλογή των προσώπων ως προς το αν και το πώς θα εισέλθουν στην υπηρεσία θεσμικού οργάνου της Ένωσης.

37. Είναι πρόδηλο ότι όλες οι προεκτεθείσες παρατηρήσεις, οι οποίες ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ανοιχτής, αποτελεσματικής και ανεξάρτητης ευρωπαϊκής διοίκησης, κατά την έννοια του άρθρου 298 ΣΛΕΕ, ισχύουν επίσης για τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ, τα οποία συνιστούν προσωπικό θεσμικού οργάνου της Ένωσης, όπως οι υπάλληλοι και το προσωπικό των θεσμικών οργάνων της Ένωσης που υπάγονται στον ΚΥΚ. Ως εκ τούτου, δεν συντρέχει, κατά τη γνώμη μου, κανένας αντικειμενικός λόγος για να μην αναγνωριστεί κατ' αρχήν υπέρ του προσωπικού της ΕΚΤ «ισοδύναμο» δικαίωμα, με την επιφύλαξη, βεβαίως, των *πρακτικών λεπτομερειών και όρων που προβλέπονται από την αντίστοιχη νομοθεσία*, ζήτημα το οποίο θα εξετάσω αναλυτικότερα στις παρούσες προτάσεις. Συναφώς, επισημαίνω ότι, όπως τα κοινωνικά δικαιώματα των οποίων η άσκηση απαιτεί συχνά εξειδίκευση από τον νόμο [12], το δικαίωμα μεταφοράς των συνταξιοδοτικών εισφορών απαιτεί ειδική ρύθμιση για την εφαρμογή του. Όπως

[10] Βλ. αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 2004, My (C-293/03, EU:C:2004:821, σκέψη 44), και της 4ης Φεβρουαρίου 2021, Ministre de la Transition écologique et solidaire και Ministre de l'Action et des Comptes publics (C-903/19, EU:C:2021:95, σκέψη 23).

[11] Βλ. απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2021, Ministre de la Transition écologique et solidaire και Ministre de l'Action et des Comptes publics (C-903/19, EU:C:2021:95, σκέψη 24).

[12] Όπως επισημαίνει η γενική εισαγγελέας V. Trstenjak με τις προτάσεις της στην υπόθεση Dominguez (C-282/10, EU:C:2011:559, σημείο 78), οι κανόνες που θεσπίζουν θεμελιώδη δικαιώματα δύνανται κατ' αρχήν να είναι αρκετά αόριστοι στη διατύπωσή τους, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές. Αυτό ισχύει κυρίως όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα, που χρήζουν συνήθως συγκεκριμενοποίησης, και οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις σχετικές δαπάνες οι οποίες ενδέχεται να εξαρτούν εν τέλει την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων από τις πραγματικές οικονομικές δυνατότητες του κράτους. Βλ., όσον αφορά την εφαρμογή των κοινωνικών δικαιωμάτων μέσω της κανονιστικής οδού, Frenz, W., *Handbuch Europarecht*, τόμος 4 (Europäische Grundrechte), Βιέννη 2009, σ. 135, σημείο 444, και Tridimas, T., «On Constitutional Rights and Political Choices», *European Papers – A Journal on Law and Integration*, 2019, αριθ. 2, σ. 568.

θα εκθέσω εν συνεχεία, οι κανόνες της ΕΚΤ που διέπουν τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων διαφέρουν ως προς ορισμένες σημαντικές πτυχές από τους λοιπούς κανόνες της δημόσιας διοίκησης της Ένωσης, και συγκεκριμένα όσον αφορά την εφαρμογή της.

*β) Οι διαφορές μεταξύ των γενικών κανόνων της δημόσιας διοίκησης και των κανόνων της ΕΚΤ όσον αφορά τη μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων*

38. Επισημαίνεται, εκ προοιμίου, ότι σκοπός της «ευχέρειας» που μνημονεύεται στο άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ είναι να θεμελιωθεί, υπέρ των υπαλλήλων, ένα δικαίωμα του οποίου η άσκηση αποτελεί επιλογή τους. Η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος καθίσταται δυνατή καθότι ο ΚΥΚ, ως κανονισμός βάσει του άρθρου 288 ΣΛΕΕ, έχει γενική ισχύ, είναι υποχρεωτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος[13]. Ως εκ τούτου, ακόμη και αν το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ δεν συνεπάγεται εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας στον τομέα των συντάξεων, εντούτοις, ο ΚΥΚ, εκτός των αποτελεσμάτων που παράγει στην εσωτερική τάξη της διοίκησης της Ένωσης, δεσμεύει επίσης τα κράτη μέλη στο μέτρο που η συνδρομή τους είναι αναγκαία για την εφαρμογή του. Στη σχετική με την εν λόγω διάταξη νομολογία, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι σε περίπτωση που διάταξη του ΚΥΚ επιβάλλει τη λήψη εκτελεστικών μέτρων επί του εθνικού πεδίου, αυτό συνεπάγεται ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν κάθε κατάλληλο γενικό ή ειδικό μέτρο, δυνάμει του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ[14]. Κατά το Δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών του άρθρου 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ, τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέψουν τα συγκεκριμένα μέσα με τα οποία οι υπάλληλοι της Ένωσης θα μπορούν να ασκούν το δικαίωμά τους να μεταφέρουν προς το συνταξιοδοτικό σύστημα της Ένωσης τα δικαιώματα που έχουν αποκτήσει κατά τη διάρκεια της υπαγωγής τους σε εθνικά συστήματα[15].

39. Μολονότι σκοπός του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ είναι σαφώς να διασφαλίσει τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων υπέρ του προσωπικού της ΕΚΤ, εντούτοις δεν θεμελιώνει το εν λόγω δικαίωμα με τον ίδιο τρόπο όπως το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ, δεδομένου ότι *η άσκησή του εξαρτάται από ορισμένες λεπτομέρειες εφαρμογής και όρους* που χρήζουν διευκρίνισης. Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι οι όροι απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ παράγουν αμιγώς εσωτερικά αποτελέσματα στο μέτρο που ρυθμίζουν μόνον τις σχέσεις μεταξύ του εν λόγω θεσμικού οργάνου και του προσωπικού του. Με άλλα λόγια, οι ίδιοι οι όροι απασχόλησης δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι των κρατών μελών επιβάλλοντας σε αυτά υποχρεώσεις. Επιπλέον, εν αντιθέσει προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, η ΕΚΤ δεν διαθέτει αρμοδιότητα έκδοσης κανονισμών στον συγκεκριμένο τομέα. Η κανονιστική αρμοδιότητα της ΕΚΤ περιορίζεται σε πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις οι οποίες σχετίζονται με την άσκηση των καταστατικών καθηκόντων της και απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 132, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος με «ισοδύναμο» τρόπο από τα μέλη του προσωπικού της απαιτεί τη χρήση διαφορετικού νομικού μηχανισμού.

[13] Βλ. αποφάσεις της 20ής Οκτωβρίου 1981, Επιτροπή κατά Βελγίου (137/80, EU:C:1981:237, σκέψη 7), και της 4ης Φεβρουαρίου 2021, Ministre de la Transition écologique et solidaire και Ministre de l'Action et des Comptes publics (C-903/19, EU:C:2021:95, σκέψεις 36 και 37).

[14] Βλ. απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 1981, Επιτροπή κατά Βελγίου (137/80, EU:C:1981:237, σκέψη 9).

[15] Βλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1987, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (315/85, EU:C:1987:569, σκέψη 19).

40. Προς αντιστάθμιση του μη δεσμευτικού χαρακτήρα των όρων απασχόλησης, η προμνησθείσα διάταξη προβλέπει ότι η ΕΚΤ «συνάπτει συμφωνίες και συμφωνεί κατάλληλα μέτρα με άλλα συνταξιοδοτικά συστήματα, άλλους οργανισμούς και κυβερνήσεις τους οποίους καθορίζει, με σκοπό την αποδοχή της μεταφοράς χρηματικών ποσών προς το [συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ], για τα μέλη του προσωπικού [της ΕΚΤ]». Επομένως, η σύναψη συμφωνιών με τα κράτη μέλη, ήτοι η διμερής συμφωνία, είναι η μέθοδος που προέκρινε στην περίπτωση αυτή ο νομοθέτης της Ένωσης. Τούτο είναι πρόδηλο καθότι απαιτείται ρητώς η μεταφορά να γίνει αποδεκτή. Το γεγονός ότι η ΕΚΤ διαθέτει νομική προσωπικότητα, δυνάμει του άρθρου 282, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΣΛΕΕ, της παρέχει τη δυνατότητα να συνάπτει τέτοιες συμφωνίες, στο όνομά της και για λογαριασμό της, με τα κράτη μέλη.

41. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, συνάγεται ευλόγως ότι, ελλείψει τέτοιας συμφωνίας ρυθμίζουσας τους όρους διασφάλισης της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ δεν θα είναι σε θέση να ασκήσουν δικαίωμα «ισοδύναμο» με το προβλεπόμενο στο άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ. Στο μέτρο που το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, πρώτον, μνημονεύει μόνον την αρμοδιότητα της ΕΚΤ να συνάπτει τις εν λόγω συμφωνίες και δεν περιλαμβάνει καμία μνεία στον ρόλο των κρατών μελών και, δεύτερον, δεν παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων, στο παρόν στάδιο της ανάλυσης πρέπει να συναχθεί το ενδιάμεσο συμπέρασμα ότι η εν λόγω διάταξη δεν συνιστά, αφ' εαυτής, επαρκή νομική βάση για την επιβολή σε κράτος μέλος της υποχρέωσης να συνάψει συμφωνία με την ΕΚΤ. Η συμμετοχή του εν λόγω κράτους μέλους είναι όμως απαραίτητη, καθότι η διμερής συμφωνία απαιτεί εξ ορισμού τη σύμπτωση δύο δηλώσεων βούλησης.

42. Για τον ίδιο λόγο, δεν μπορεί να αποτελέσει νομική βάση το άρθρο 9, στοιχείο c, των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ. Μολονότι ορίζει ότι «για *την ερμηνεία των* απορρεόντων από τους παρόντες όρους απασχόλησης *δικαιωμάτων και υποχρεώσεων* λαμβάνονται υπόψη οι αρχές που έχουν καθιερωθεί με τους κανονισμούς, τους κανόνες και τη νομολογία που εφαρμόζονται στο προσωπικό των λοιπών θεσμικών οργάνων της Ένωσης» (η υπογράμμιση δική μου), δεδομένου ότι πρόκειται περί απλού ερμηνευτικού κανόνα των εν λόγω (εσωτερικών) όρων απασχόλησης, η εν λόγω διάταξη δεν μπορεί να παραγάγει νομικώς δεσμευτικά αποτελέσματα για τα κράτη μέλη. Κατά μείζονα λόγο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι μπορεί να καλύψει, αφ' εαυτής, την έλλειψη διμερούς συμφωνίας μεταξύ της ΕΚΤ και του κράτους μέλους. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι η εν λόγω διάταξη είναι αλυσιτελής στο παρόν πλαίσιο.

43. Χάριν πληρότητας, διευκρινίζω ότι θεωρώ ότι αποκλείεται κάθε κατ' αναλογίαν εφαρμογή, καθόσον δεν υφίσταται νομικό κενό ώστε να τίθεται ζήτημα κατ' αναλογίαν εφαρμογής, δεδομένου ότι, όπως και το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ, η επίμαχη εν προκειμένω διάταξη, ήτοι το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, προβλέπει επίσης τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Η διαφορά μεταξύ των δύο διατάξεων συνίσταται πρωτίστως, όπως προεξέθεσα, στην επισήμανση της αναγκαιότητας σύναψης συμφωνίας με το οικείο κράτος μέλος, η οποία προβλέπεται στη δεύτερη διάταξη ως προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της επίμαχης μεταφοράς, εν αντιθέσει προς τα προβλεπόμενα στη διάταξη του ΚΥΚ.

44. Επομένως, δεν θεωρώ αποδεκτή την εφαρμογή του άρθρου 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ, είτε άμεσα είτε κατ' αναλογίαν, όπως πρότειναν ορισμένοι μετέχοντες στη διαδικασία, με σκοπό να παρακαμφθεί η ρητή απαίτηση συμφωνίας μεταξύ της ΕΚΤ και του οικείου κράτους μέλους, ρυθμίζουσας τους όρους διασφάλισης της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, καθότι τέτοια προσέγγιση θα παρέβλεπε τη ρητή βούληση του

νομοθέτη της Ένωσης[16]. Παρά την ύπαρξη θεμιτού συμφέροντος για τη διασφάλιση της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για το σύνολο της ευρωπαϊκής δημόσιας διοίκησης, φρονώ ότι είναι, εντούτοις, σαφές ότι υπάρχουν διαφορές όσον αφορά την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος, οι οποίες είναι εγγενείς στη θεσμική διάρθρωση της Ένωσης στο παρόν στάδιο εξέλιξής της.

45. Η αρχή της ομοιογένειας της ευρωπαϊκής δημόσιας διοίκησης, η οποία θεσπίστηκε με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της Συνθήκης του Άμστερνταμ, και κατά την οποία όλοι οι υπάλληλοι όλων των οργάνων της Ένωσης υπόκεινται σε ενιαίο κανονισμό υπηρεσιακής κατάστασης και, συνεπώς, στις ίδιες διατάξεις[17], δεν εμποδίζει, κατ' αρχήν, την έγκριση και, επομένως, την εφαρμογή διαφορετικών συστημάτων για το προσωπικό όταν αναγνωρίζεται κανονιστική αυτονομία στο οικείο όργανο[18], όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ΕΚΤ, δυνάμει του άρθρου 36 του πρωτοκόλλου για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ.

46. Μολονότι οι προεκτεθείσες παρατηρήσεις, οι οποίες συνδέονται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης δυνάμει του άρθρου 20 του Χάρτη και με το δημόσιο συμφέρον ύπαρξης «ανοιχτής, αποτελεσματικής και ανεξάρτητης ευρωπαϊκής διοίκησης», κατά την έννοια του άρθρου 298 ΣΛΕΕ, μπορεί να είναι κρίσιμες κατά τη θέσπιση των συγκεκριμένων κανόνων μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ της ΕΚΤ και κράτους μέλους προς στήριξη, μεταξύ άλλων, μεταχείρισης που δεν εισάγει διάκριση εις βάρος των μελών του προσωπικού της ΕΚΤ και προκειμένου το εν λόγω θεσμικό όργανο να μπορέσει να προσελκύσει ειδικευμένο προσωπικό από το σύνολο των κρατών μελών, πρέπει, εντούτοις, να αναγνωριστεί ότι οι προμνησθείσες διατάξεις δεν μπορούν να αποτελέσουν, αφ' εαυτών, νομική βάση για την επιβολή στο κράτος μέλος υποχρέωσης σύναψης τέτοιας συμφωνίας.

*γ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα*

47. Από την ανωτέρω ανάλυση των κανόνων της δημόσιας διοίκησης που διέπουν τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων προκύπτει ότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ δεν έχει εφαρμογή –ούτε άμεσα ούτε κατ' αναλογίαν– στα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να αντληθεί από την εν λόγω διάταξη καμία υποχρέωση κράτους μέλους να συνάψει συμφωνία με το εν λόγω θεσμικό όργανο. Το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ δεν συνιστά επίσης επαρκή νομική βάση για την επιβολή τέτοιας υποχρέωσης σε κράτος μέλος.

*2. Οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων*

48. Εν συνεχεία, πρέπει να εξεταστεί αν τα άρθρα 45 και 48 ΣΛΕΕ σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μπορούν να αποτελέσουν κατάλληλη νομική βάση προκειμένου να επιβληθεί σε κράτος μέλος η υποχρέωση να διασφαλίσει την άσκηση του δικαιώματος μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, όπως προτείνει το αιτούν δικαστήριο. Στο πλαίσιο

[16] Όπως εξέθεσα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Επιτροπή κατά Hansol Paper (C-260/20 P, EU:C:2022:13, σημείο 127), στη μέθοδο της νομικής ερμηνείας, η κατ' αναλογίαν εφαρμογή υπόκειται γενικά σε ορισμένες προϋποθέσεις, δηλαδή στην ανάγκη να πληρωθεί ένα νομικό κενό με την εφαρμογή ενός κανόνα δικαίου σε μια διαφορετική περίπτωση, με την οποία όμως η μη καλυπτόμενη περίπτωση διατηρεί ομοιότητα σε επίπεδο «ratio» ή «ουσιαστικής ταυτότητας». Τούτο ισχύει προφανώς μόνον υπό την προϋπόθεση ότι ο νομοθέτης δεν έχει αντιταχθεί ρητώς.

[17] Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2017, RL κατά Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-21/17, EU:T:2017:907, σκέψη 51).

[18] Βλ. απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1997, Gimenez κατά Επιτροπή των Περιφερειών (T-220/95, EU:T:1997:130, σκέψη 73), και διάταξη της 11ης Οκτωβρίου 2012, Cervelli κατά Επιτροπής (T-622/11 P, EU:T:2012:538, σκέψη 25).

αυτό, πρέπει να υπομνησθεί η απόφαση Gardella [19], με την οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί της συμβατότητας με τις προμνησθείσες διατάξεις της αδυναμίας υπαλλήλου διεθνούς οργανισμού να μεταφέρει σε αυτόν συνταξιοδοτικά δικαιώματα τα οποία απέκτησε στο πλαίσιο της άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων στο κράτος μέλος καταγωγής του.

49. Με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο υπενθύμισε τη νομολογία του κατά την οποία κάθε πολίτης της Ένωσης ο οποίος εργάζεται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος καταγωγής του και έχει αναλάβει θέση εργασίας σε διεθνή οργανισμό εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 45 ΣΛΕΕ [20]. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να αποστερηθεί των κοινωνικών δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων που του απονέμει η εν λόγω διάταξη [21]. Τούτο περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την απαγόρευση κάθε εμποδίου στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Ένωσης, ήτοι κάθε μέτρου το οποίο, έστω και αν εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, δύναται να παρακωλύσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τους πολίτες της Ένωσης, των θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνει η ΣΛΕΕ [22].

50. Δεδομένου ότι, ως μέλος του προσωπικού της ΕΚΤ, ο WP δεν υπάγεται στον ΚΥΚ, και τούτο διότι η ΕΚΤ διαθέτει αυτοτελείς κανόνες για το προσωπικό της, θεσπισθέντες βάσει του άρθρου 36 του πρωτοκόλλου για το ΕΣΚΤ και την ΕΚΤ, θεωρώ ότι πρέπει να θεωρηθεί «εργαζόμενος» κατά την έννοια του άρθρου 45 ΣΛΕΕ. Εντούτοις, πρέπει να εξακριβωθεί επίσης αν η μη ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ της ΕΚΤ και κράτους μέλους, όπως εν προκειμένω, μπορεί να θεωρηθεί «εμπόδιο» κατά την έννοια του ορισμού που παρατέθηκε στο προηγούμενο σημείο των παρουσών προτάσεων. Είναι πρόδηλο ότι το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει αρνητικά στο ερώτημα αυτό καθότι, με την προμνησθείσα απόφαση, έκρινε ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καθιστούν δυνατή τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που αποκτήθηκαν στο κράτος μέλος καταγωγής στο συνταξιοδοτικό σύστημα άλλου εργοδότη, ανεξαρτήτως του αν πρόκειται περί άλλου κράτους μέλους ή περί διεθνούς οργανισμού [23].

51. Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η εν λόγω διάταξη δεν επιβάλλει την υποχρέωση σύναψης διεθνούς σύμβασης προς τούτο [24], στοιχείο το οποίο θεωρώ ότι είναι σημαντικό να επισημανθεί στο πλαίσιο της εξέτασης του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, υπό το πρίσμα της απαίτησης του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, η οποία συνίσταται στη σύναψη διμερούς συμφωνίας προκειμένου να καταστεί δυνατή η μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από την ερμηνεία των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, καθώς και από το άρθρο 48 ΣΛΕΕ και τους κανονισμούς που εκδόθηκαν δυνάμει αυτού, οι οποίοι δεν προβλέπουν δικαίωμα στην πραγματοποίηση της εν λόγω μεταφοράς.

52. Στο μέτρο που το ως άνω συμπέρασμα προκύπτει από ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου και δεν απορρέει από το γεγονός ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο οικείος οργανισμός –ήτοι το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (ΕΓΔΕ)– ήταν οντότητα μη περιλαμβανόμενη στα θεσμικά όργανα της Ένωσης, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το επιχείρημα του WP, κατά το οποίο, δεδομένου ότι εν προκειμένω η ΕΚΤ είναι, αντιθέτως, θεσμικό όργανο της Ένωσης, απλή a contrario ερμηνεία της απόφασης της 4ης Ιουλίου 2013,

[19] Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2013 (C-233/12, EU:C:2013:449).

[20] Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2013 (C-233/12, EU:C:2013:449, σκέψη 25).

[21] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2016, Adrien κ.λπ. (C-466/15, EU:C:2016:749, σκέψη 25).

[22] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2016, Adrien κ.λπ. (C-466/15, EU:C:2016:749, σκέψη 26).

[23] Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2013, Gardella (C-233/12, EU:C:2013:449, σκέψεις 35 και 36).

[24] Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2013, Gardella (C-233/12, EU:C:2013:449, σκέψη 35).

Gardella (C-233/12, EU:C:2013:449), μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η άρνηση του INPS να πραγματοποιήσει την επίμαχη μεταφορά αντιβαίνει στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Επομένως, η μη ύπαρξη υποχρέωσης συναίνεσης στη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων δυνάμει των διατάξεων της Συνθήκης για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων ισχύει επίσης για τα θεσμικά όργανα της Ένωσης στα οποία το άρθρο 11, παράγραφος 2, του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ δεν έχει εφαρμογή, όπως έχει διευκρινιστεί σε μεταγενέστερη νομολογία στον τομέα της δημόσιας διοίκησης [25].

53. Για τους λόγους που προεκτέθηκαν, καταλήγω στο ενδιάμεσο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις των άρθρων 45 και 48 ΣΛΕΕ, σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, δεν υποχρεώνουν κράτος μέλος να διασφαλίσει τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ μέσω διμερούς συμφωνίας που πρέπει να συναφθεί προς τούτο.

### *3. Η υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας*

54. Από τις προεκτεθείσες παρατηρήσεις προκύπτει ότι είναι δυνατή η επίκληση πλειόνων διατάξεων προκειμένου να απαιτηθεί η αναγνώριση «ισοδύναμου» δικαιώματος μέλους του προσωπικού της ΕΚΤ να ζητήσει τη μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που απέκτησε σε οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης κράτους μέλους στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω θεσμικού οργάνου. Εντούτοις, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η σύναψη συμφωνίας με το εν λόγω κράτος μέλος είναι απολύτως αναγκαία για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Με άλλα λόγια, η συμφωνία που πρέπει να συναφθεί συνιστά «απαραίτητη προϋπόθεση» για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού.

55. Μολονότι το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ αναθέτει στα όργανα της ΕΚΤ το καθήκον να συνάπτουν συμφωνίες με τα κράτη μέλη [26], ο ρόλος των κρατών μελών είναι εντούτοις καθοριστικός για την εκπλήρωση του εν λόγω καθήκοντος. Συγκεκριμένα, στο μέτρο που η «συμφωνία» κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης απαιτεί, από νομικής απόψεως, τη σύμπτωση δύο δηλώσεων βούλησης, η οποία γεννά αμοιβαία δέσμευση, ευλόγως θεωρείται ότι η *ενεργή συμμετοχή* του οικείου κράτους μέλους είναι απαραίτητη στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων και της σύναψης της εν λόγω συμφωνίας. Λαμβανομένης υπόψη της διαπίστωσης αυτής, τίθεται το ζήτημα του ποιες είναι οι *ακριβείς υποχρεώσεις* τις οποίες το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στο κράτος μέλος υπό τις περιστάσεις της προμνησθείσας διάταξης.

56. Κατά πάγια νομολογία, δυνάμει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, που διατυπώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν κάθε αναγκαίο μέτρο προκειμένου να παρέχουν στα θεσμικά όργανα της Ένωσης τη δυνατότητα να εκπληρώσουν την αποστολή τους. Ειδικότερα, όπως έχει αποφανθεί το Δικαστήριο με τη νομολογία του, η εν λόγω αρχή δεν επιτρέπει συμπεριφορές των κρατών μελών στον τομέα της μεταφοράς συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνουν την πρόσληψη προσωπικού από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης [27].

[25] Βλ. απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2014, Guinet κατά ΕΤΕπ (F-107/12, EU:F:2014:1, σκέψη 77), με την οποία το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης έκρινε ότι από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ δεν προκύπτει υποχρέωση κράτους μέλους να προβλέπει τη δυνατότητα μέλους του προσωπικού της ΕΤΕπ να μεταβιβάσει στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΤΕπ το κεφάλαιο που αντιπροσωπεύει τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα που απέκτησε προηγουμένως ούτε υποχρέωση να συνάψει συμφωνία προς τούτο.

[26] Στο κείμενο στη γαλλική («La BCE *conclut* des accords») και στην αγγλική («The ECB *shall enter* into agreements») γλώσσα (η υπογράμμιση δική μου).

[27] Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2004, My (C-293/03, EU:C:2004:821, σκέψη 48), και διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 18ης Σεπτεμβρίου 2009, Ricci και Pisaneschi (C-286/09 και C-287/09, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2009:566, σκέψη 33).

57. Όσον αφορά ειδικότερα τους δυνητικούς υπαλλήλους των θεσμικών οργάνων της Ένωσης που διαθέτουν ήδη κάποια επαγγελματική πείρα, το Δικαστήριο υπενθύμισε προσφάτως ότι, δυνάμει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, τα κράτη μέλη δεν πρέπει να καθιστούν δυσχερέστερη «την πρόσληψη από την Ένωση υπαλλήλων της εθνικής διοίκησης που έχουν ορισμένη προϋπηρεσία» [28]. Θεωρώ ότι οι αρχές που απορρέουν από την εν λόγω απόφαση, η οποία εκδόθηκε σε υπόθεση που αφορούσε πρώην μέλος εθνικής διοίκησης, θα πρέπει να εφαρμόζονται επίσης σε εργαζομένους οι οποίοι, όπως ο WP, έχουν επαγγελματική πείρα στον ιδιωτικό τομέα, δεδομένου ότι η απαίτηση που συνίσταται στη μη αποστέρηση των θεσμικών οργάνων της Ένωσης από τη συνδρομή έμπειρου προσωπικού έχει γενικό χαρακτήρα και εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ειδικής πείρας του ενδιαφερομένου.

58. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι η συνεργασία του κράτους μέλους στο συγκεκριμένο πλαίσιο είναι απαραίτητη προκειμένου να αποφευχθεί κατάσταση μη συμβατή με την αρχή της ίσης μεταχείρισης, στην οποία επέστησα την προσοχή ανωτέρω [29], ήτοι ο κίνδυνος δυσμενέστερης μεταχείρισης των μελών του προσωπικού της ΕΚΤ που είναι υπήκοοι ενός κράτους μέλους σε σχέση με εκείνους που κατάγονται από άλλα κράτη μέλη, τα οποία επέδειξαν μεγαλύτερη επιμέλεια και συνήψαν τέτοια συμφωνία και παρέχουν, επομένως, στους υπηκόους τους που απασχολούνται από την ΕΚΤ τη δυνατότητα να ασκήσουν όντως την ευχέρεια που προβλέπεται στο άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ.

59. Είναι πρόδηλο ότι τέτοια κατάσταση όχι μόνο θα αναιρεί τον σκοπό του άρθρου 298 ΣΛΕΕ περί «ανοιχτής, αποτελεσματικής και ανεξάρτητης ευρωπαϊκής διοίκησης» και θα παραβιάζει την αρχή της ομοιογένειας της ευρωπαϊκής δημόσιας διοίκησης, όπως προεκτέθηκε [30], αλλά θα αντιβαίνει επίσης στο κοινό συμφέρον της Ένωσης και του κράτους μέλους να διευκολυνθεί η πρόσληψη μελλοντικών μελών του προσωπικού προερχόμενων από το συγκεκριμένο κράτος μέλος, διασφαλίζοντας τοιουτοτρόπως προσλήψεις στην ευρύτερη δυνατή γεωγραφική βάση, όπως άλλωστε απαιτεί το άρθρο 27 του ΚΥΚ. Υπογραμμίζω ότι οι ως άνω παρατηρήσεις, όσον αφορά την πολιτική προσλήψεων της Ένωσης, εφαρμόζονται σε όλα ανεξαιρέτως τα θεσμικά όργανα, τα λοιπά όργανα και τους οργανισμούς, περιλαμβανομένης της ΕΚΤ. Δεδομένου ότι η σύναψη τέτοιας συμφωνίας με την ΕΚΤ είναι προς το συμφέρον του ίδιου του κράτους μέλους, θα μπορούσε να αναμένεται ευλόγως ότι το κράτος μέλος θα συνεργαστεί προς τούτο ανεπιφύλακτα.

60. Είναι αληθές ότι, μολονότι η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας δεν έχει την έννοια ότι υποχρεώνει το κράτος μέλος να αποδέχεται κάθε σχέδιο συμφωνίας το οποίο καταρτίζει η ΕΚΤ, το οποίο ενδέχεται να συνεπάγεται δυσχέρειες κατά την εφαρμογή του σε εθνικό επίπεδο, εντούτοις το κράτος μέλος οφείλει να *συνεργάζεται ενεργά και καλόπιστα* στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με σκοπό την εξάλειψη των υφιστάμενων εμποδίων. Όπως έχει υπενθυμίσει το Δικαστήριο, η συνεργασία του κράτους μέλους απαιτείται κυρίως όταν πρέπει να επιλυθούν πρακτικά ζητήματα, όπως ο καθορισμός μεθόδου υπολογισμού με σκοπό να καταστεί δυνατή η μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στο συνταξιοδοτικό σύστημα των θεσμικών οργάνων της Ένωσης [31].

[28] Απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2021, Ministre de la Transition écologique et solidaire και Ministre de l'Action et des Comptes publics (C-903/19, EU:C:2021:95, σκέψη 34).

[29] Βλ. σημεία 34 επ. των παρουσών προτάσεων.

[30] Βλ. σημεία 36 και 46 των παρουσών προτάσεων.

[31] Βλ. απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2013, Časta (C-166/12, EU:C:2013:792, σκέψη 37).

61. Καίτοι τα κράτη μέλη διατηρούν την αρμοδιότητα οργάνωσης των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθορίζοντας, μεταξύ άλλων, τις προϋποθέσεις χορήγησης των παροχών κοινωνικής ασφάλισης, οφείλουν εντούτοις να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης[32]. Η άρνηση διεξαγωγής διαπραγματεύσεων ή σοβαρής εξέτασης συγκεκριμένης πρότασης υποβληθείσας από την ΕΚΤ δεν θεωρώ ότι συνιστά στάση που συνάδει με το πνεύμα καλόπιστης συνεργασίας, το οποίο ζητεί το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ. Συγκεκριμένα, τέτοια στάση εμποδίζει την εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στα όργανα της ΕΚΤ.

62. Συναφώς, επισημαίνεται ότι, από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, προκύπτει ότι το επίσημο αίτημα της ΕΚΤ περί επίτευξης συμφωνίας χρονολογείται από τις 22 Δεκεμβρίου 2005. Προς τούτο, η ΕΚΤ κατάρτισε και κοινοποίησε σχέδιο διμερούς συμφωνίας προς υπογραφή με το INPS, βασισμένο σε μεγάλο βαθμό στην ισχύουσα συμφωνία μεταξύ του INPS και της ΕΤΕπ. Επομένως, εδώ και δεκαέξι χρόνια η ΕΚΤ ζητεί από την Ιταλική Δημοκρατία να συνάψουν συμφωνία δυνάμει του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, χωρίς να έχει λάβει καταφατική απάντηση, και τούτο διότι, κατά τις ιταλικές αρχές, η μεταφορά συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στην προκειμένη περίπτωση απαιτεί «νομοθετική πρωτοβουλία».

63. Εντούτοις, πέραν του ότι οι ιταλικές αρχές δεν μπόρεσαν να εξεύρουν λύση επί του ζητήματος αυτού, η απάντηση αυτή δεν δικαιολογείται δεδομένου ότι, πρώτον, για το προσωπικό που απασχολείται στην ΕΤΕπ, η σύναψη συμφωνίας με το INPS δεν δημιούργησε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα, επιτεύχθηκε μάλιστα και εφαρμόστηκε με απλή διοικητική εγκύκλιο[33]. Δεύτερον, παρατηρώ ότι, κατά τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν στο Δικαστήριο, όλα σχεδόν τα κράτη μέλη της νομισματικής ένωσης έχουν συνάψει προ πολλού συμφωνίες με την ΕΚΤ προκειμένου να επιτρέπεται η μεταφορά των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Τρίτον, επισημαίνω ότι, με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, ούτε η Ιταλική Κυβέρνηση ούτε το INPS δικαιολόγησαν την καθυστέρηση όσον αφορά τη σύναψη συμφωνίας με την ΕΚΤ. Δεν πρότειναν επίσης συγκεκριμένη λύση για την άρση του αδιεξόδου. Όλα τα ως άνω στοιχεία καταδεικνύουν έλλειψη συνεργασίας εκ μέρους της Ιταλικής Δημοκρατίας.

64. Όπως εξέθεσαν πλείονες μετέχοντες στη διαδικασία με τις παρατηρήσεις τους, η κατάσταση στην οποία βρίσκεται επί του παρόντος η ΕΚΤ σε σχέση με την Ιταλική Δημοκρατία, η οποία χαρακτηρίζεται από μακρά περίοδο ανασφάλειας δικαίου όσον αφορά τη δυνατότητα διασφάλισης της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, μπορεί να αποτρέψει τους ενδιαφερομένους που διαθέτουν κάποια επαγγελματική πείρα από το να δεχθούν θέση απασχόλησης στην ΕΚΤ. Το εν λόγω αποτρεπτικό αποτέλεσμα επιτείνεται από το γεγονός ότι τα λοιπά θεσμικά και άλλα όργανα και οργανισμοί της Ένωσης, στα οποία εφαρμόζεται ο ΚΥΚ και το ΚΛΠ και με τα οποία η ΕΚΤ ανταγωνίζεται, σε κάποιον βαθμό, για την πρόσληψη έμπειρου προσωπικού, είναι σε θέση να εγγυηθούν τέτοια μεταφορά. Εξάλλου, η κατάσταση αυτή δεν συνάδει προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης, καθόσον τα ιταλικής ιθαγένειας μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ αντιμετωπίζονται κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό από εκείνα που απασχολούνται από την ίδια την ΕΚΤ και προέρχονται από άλλα κράτη μέλη ή εκείνα που απασχολούνται σε άλλα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Στο παρόν στάδιο της ανάλυσης, διαπιστώνω ότι οι κίνδυνοι για την ΕΚΤ και τα μέλη του προσωπικού της, οι οποίοι μνημονεύθηκαν με τις παρούσες προτάσεις, υλοποιούνται στη συγκεκριμένη περίπτωση.

[32] Βλ. αποφάσεις της 7ης Μαρτίου 2018, DW (C-651/16, EU:C:2018:162, σκέψη 16), και της 13ης Φεβρουαρίου 2019, Rohart (C-179/18, EU:C:2019:111, σκέψη 14).

[33] Βλ. σημείο 16 των παρουσών προτάσεων.

65. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, συνιστά κατάλληλη νομική βάση, στο μέτρο που καθιστά δυνατό να απαιτηθεί από το οικείο κράτος μέλος να λάβει κάθε αναγκαίο μέτρο προκειμένου να στηρίξει την ΕΚΤ στην εκπλήρωση των καθηκόντων της. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο για τα μέτρα που απαιτούν ενεργή συμμετοχή του εν λόγω κράτους μέλους, όπως η σύναψη διμερών συμφωνιών για τη διασφάλιση της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

66. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω παρατηρήσεων, θεωρώ ότι η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, κατόπιν πρότασης της ΕΚΤ, το κράτος μέλος υποχρεούται να συμμετάσχει ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας με αυτήν για τη μεταφορά, στο συνταξιοδοτικό σύστημά της, των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που το προσωπικό της απέκτησε στο σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους.

*4. Απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα*

67. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι κράτος μέλος στο οποίο η ΕΚΤ προτείνει τη σύναψη συμφωνίας, δυνάμει του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, για τη μεταφορά, στο συνταξιοδοτικό σύστημά της, των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τα οποία το προσωπικό της απέκτησε στο σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους, υποχρεούται να συμμετάσχει ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις για τη σύναψη τέτοιας συμφωνίας με αυτήν.

## *Γ. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος*

*1. Γενικές παρατηρήσεις*

68. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα άρθρα 45 και 48 ΣΛΕΕ, το άρθρο 11 του παραρτήματος VIII του ΚΥΚ και το άρθρο 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν στο δικαστήριο του κράτους μέλους στο οποίο προσέφυγε ο ενδιαφερόμενος να διατάξει τη μεταφορά στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τα οποία αυτός απέκτησε στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους, ακόμη και ελλείψει διάταξης του εθνικού δικαίου ή συμφωνίας, συναφθείσας μεταξύ του οικείου κράτους μέλους και της ΕΚΤ, προβλέπουσας την εν λόγω μεταφορά.

69. Όπως προεκτέθηκε στο σημείο 54 των παρουσών προτάσεων, η υπογραφή τέτοιας συμφωνίας μεταξύ της ΕΚΤ και του οικείου κράτους μέλους συνιστά «απαραίτητη προϋπόθεση» για την άσκηση του δικαιώματος μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Το σαφές γράμμα του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ δεν αφήνει καμία αμφιβολία επ' αυτού. Συγκεκριμένα, καμία από τις πλείονες διατάξεις που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης δεν καθιστά δυνατή, αφ' εαυτής, τη θεραπεία της έλλειψης τέτοιας συμφωνίας. Εντούτοις, η επίκληση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας καθιστά δυνατό να απαιτηθεί από το κράτος μέλος να συμβάλει στην επιτυχή ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη της εν λόγω συμφωνίας.

70. Τούτου λεχθέντος, πρέπει εντούτοις να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά ιδιαίτερη κατάσταση, ήτοι εκείνη στην οποία η μη σύναψη τέτοιας συμφωνίας είναι αποτέλεσμα της παράλειψης του οικείου κράτους μέλους να αποδεχθεί σχετική πρόταση της ΕΚΤ. Ως εκ τούτου, θεωρώ ότι, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο εν λόγω ερώτημα, το Δικαστήριο πρέπει να παράσχει διευκρινίσεις στο αιτούν δικαστήριο σχετικά με τα μέτρα που μπορεί να λάβει για την αντιμετώπιση μιας τέτοιας παράλειψης, η οποία αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης.

*2. Επί της υποχρεώσεως του κράτους μέλους να διασφαλίζει την ένδικη προστασία των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης*

71. Συναφώς, επισημαίνω εκ προοιμίου ότι, κατά πάγια νομολογία, απόκειται στα δικαστήρια των κρατών μελών, στο πλαίσιο της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, να διασφαλίζουν τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης. Επιπλέον, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης [34].

72. Ομοίως, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, ελλείψει κανόνων του δικαίου της Ένωσης, απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίζει τα αρμόδια δικαστήρια και να θεσπίζει τις δικονομικές προϋποθέσεις για την άσκηση των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στην κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων τα οποία αντλούν οι ιδιώτες από το δίκαιο της Ένωσης. Οι εν λόγω ρυθμίσεις δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Συγκεκριμένα, όσον αφορά την τελευταία αυτή αρχή, πρέπει να υπομνησθεί ότι το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον αμερόληπτου δικαστηρίου κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, το οποίο επιβεβαιώνει την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας [35].

*3. Επί της δυνατότητας να ζητηθεί από το αρμόδιο δικαστήριο να υποχρεώσει τις διοικητικές αρχές να διαπραγματευθούν καλόπιστα και να συνάψουν συμφωνία*

73. Κατά τη γνώμη μου, από τις παρατηρήσεις που προεκτέθηκαν μπορεί να συναχθεί ότι, όταν δικαστήριο κράτους μέλους εκτιμά ότι οι αρμόδιες αρχές του εν λόγω κράτους μέλους παρέλειψαν, κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης, να συνάψουν με την ΕΚΤ την προταθείσα από αυτή συμφωνία για τη μεταφορά, προς το συνταξιοδοτικό σύστημά της, των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που τα μέλη του προσωπικού της απέκτησαν στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους ή, τουλάχιστον, να *συμμετάσχουν ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις* με σκοπό τη σύναψη τέτοιας συμφωνίας με την ΕΚΤ, το δικαστήριο του κράτους μέλους οφείλει να *διαπιστώσει τον μη σύννομο χαρακτήρα της παράλειψης* και, ενδεχομένως, να λάβει τα μέτρα που προβλέπονται από τους εφαρμοστέους εθνικούς δικονομικούς κανόνες, προκειμένου να *υποχρεώσει τις εν λόγω αρχές να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις με την ΕΚΤ ώστε να επιτύχουν συμφωνία και εν συνεχεία να προβούν στη ζητηθείσα μεταφορά*.

[34] Βλ. αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 2014, ClientEarth (C-404/13, EU:C:2014:2382, σκέψη 52), και της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK (C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψη 50).

[35] Βλ. απόφαση της 26ης Ιουνίου 2019, Craeynest κ.λπ. (C-723/17, EU:C:2019:533, σκέψη 54).

74. Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης κατά την οποία απαιτείται από το δικαστήριο του κράτους μέλους να επιβάλει συγκεκριμένες υποχρεώσεις στις διοικητικές αρχές έναντι της ΕΚΤ θα διασφάλιζε ότι το εν λόγω κράτος μέλος ενεργεί κατά τρόπο που συνάδει με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας. Το παραδοσιακό σύστημα καταμερισμού και ισορροπίας των εξουσιών εντός των κρατών μελών συνιστά, κατά τη γνώμη μου, εγγύηση της αποτελεσματικής εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που υπέχει το Κράτος δυνάμει του δικαίου της Ένωσης. Δεδομένου ότι οι εφαρμοστέοι δικονομικοί κανόνες μπορεί να διαφέρουν μεταξύ εννόμων τάξεων, απόκειται στο αρμόδιο δικαστήριο να λάβει τα πλέον αποτελεσματικά μέτρα που έχει στη διάθεσή του δυνάμει του εθνικού δικαίου, περιλαμβανομένης της δυνατότητας να διατάξει τη σύναψη συμφωνίας και την απαιτούμενη μεταφορά εντός καθορισμένης προθεσμίας, προβλέποντας κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης [36].

75. Η εξουσία έκδοσης διαταγής είναι η δυνατότητα που παρέχεται στο δικαστήριο να διατάξει έναν διάδικο να πραγματοποιήσει ή να παραλείψει συγκεκριμένη πράξη, ενδεχομένως επ' απειλή χρηματικής ποινής [37]. Το δικαστήριο που επιλαμβάνεται διαφοράς μπορεί να διατάξει ιδιώτη ή τη διοίκηση να λάβει συγκεκριμένο μέτρο, εφόσον η δικαστική απόφαση προϋποθέτει αναγκαστικά τη λήψη του μέτρου αυτού από έναν διάδικο. Η αρχή σύμφωνα με την οποία το εθνικό δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη λήψη μέτρων δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο ενωσιακής ρύθμισης. Εξάλλου, η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται ομοιόμορφα στα κράτη μέλη, ιδίως όταν η διαταγή απευθύνεται στη διοίκηση.

76. Εντούτοις, αυτή η εξουσία του δικαστή να εκδίδει διαταγές προς τη διοίκηση θεωρείται δεδομένη σε πλείονα κράτη μέλη [38]. Στην ιταλική έννομη τάξη, το δικαστήριο διαθέτει είτε γενική εξουσία διαταγής έναντι της διοίκησης είτε πιο περιορισμένη εξουσία διαταγής, η οποία εξαιρεί την κυβέρνηση και τους άμεσους συνεργάτες της. Όσον αφορά τη διαδικασία της κύριας δίκης, φαίνεται σκόπιμο να ανατεθεί στο εθνικό δικαστήριο το καθήκον διαπίστωσης της αναγκαιότητας και, ενδεχομένως, καθορισμού των όρων υπό τους οποίους η εξουσία έκδοσης διαταγής μπορεί να ασκηθεί στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης του και σύμφωνα με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Στο πλαίσιο της εκτίμησης αυτής, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να μεριμνά για την πλήρη εκτέλεση των αποφάσεών του.

*4. Επί της δυνατότητας στοιχειοθέτησης της ευθύνης του οικείου κράτους μέλους λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης συνιστάμενης σε παράλειψη καλόπιστης διαπραγμάτευσης*

77. Το ενδεχόμενο, το οποίο μνημόνευσαν ορισμένοι μετέχοντες στη διαδικασία, στοιχειοθέτησης της ευθύνης του οικείου κράτους μέλους λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης, εάν το εν λόγω κράτος μέλος παραλείπει, κατά τρόπο που αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης, να συνάψει συμφωνία και να συναινέσει στη ζητηθείσα μεταφορά, δεν μπορεί να αποκλειστεί, εφόσον πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημίωσης για ζημίες που υπέστησαν από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης καταλογιστέες σε κράτος μέλος εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, ήτοι: ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή

[36] Βλ. αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 2014, ClientEarth (C-404/13, EU:C:2014:2382, σκέψη 58), και της 26ης Ιουνίου 2019, Craeynest κ.λπ. (C-723/17, EU:C:2019:533, σκέψη 56), με τις οποίες το Δικαστήριο επέβαλε στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να λάβουν, έναντι των αρμόδιων διοικητικών αρχών, κάθε αναγκαίο μέτρο, όπως διαταγή, προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση του περιβαλλοντικού δικαίου της Ένωσης. Με τη διαταγή τους, τα εθνικά δικαστήρια έπρεπε να υποχρεώσουν τις διοικητικές αρχές να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία της Ένωσης, ήτοι να εκπονήσουν σχέδιο για την ποιότητα του αέρα και να τοποθετήσουν σημεία δειγματοληψίας για τη μέτρηση της ποιότητας του αέρα.

[37] Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Wall (C-91/08, EU:C:2009:659, σημεία 132 και 133).

[38] Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Wall (C-91/08, EU:C:2009:659, σημείο 134).

δικαιωμάτων στους ιδιώτες, η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράβασης αυτής και της ζημίας που υπέστησαν οι εν λόγω ιδιώτες [39]. Η εφαρμογή των εν λόγω προϋποθέσεων βάσει των οποίων στοιχειοθετείται η ευθύνη των κρατών μελών για ζημίες που προκαλούνται σε ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης απόκειται, κατ' αρχήν, στα εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχει παράσχει το Δικαστήριο για την εφαρμογή αυτών των προϋποθέσεων [40].

78. Εντούτοις, διατηρώ αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα τέτοιας προσέγγισης στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης και τούτο για τους ακόλουθους λόγους. Πρώτον, παρότι η δυνατότητα μεταφοράς στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που αποκτήθηκαν στο συνταξιοδοτικό σύστημα κράτους μέλους συνιστά δικαίωμα «ισοδύναμο» με το δικαίωμα που παρέχεται στους υπαλλήλους και στο λοιπό προσωπικό της Ένωσης δυνάμει του ΚΥΚ και του ΚΛΠ, εντούτοις η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος προϋποθέτει συμφωνία διά της οποίας πρέπει να καθορίζεται, μεταξύ άλλων, το ποσό που αντιστοιχεί στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που πρόκειται να μεταφερθούν στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ [41]. Σε περίπτωση που το εν λόγω ποσό δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί με την αναγκαία βεβαιότητα, κάθε αξίωση αποζημίωσης θα περιορίζεται κατ' ανάγκην στη γενική επίκληση της ευθύνης του οικείου κράτους μέλους λόγω παραβίασης του δικαίου του Ένωσης. Εντούτοις, τούτο θα έχει ως αποτέλεσμα να μην πληρούται στη συγκεκριμένη περίπτωση μία απαραίτητη προϋπόθεση για την αναγνώριση δικαιώματος αποζημίωσης, ήτοι η ύπαρξη ζημίας. Δεύτερον, στο μέτρο που δεν αποκλείεται η ζημία που υφίσταται ο ενδιαφερόμενος να προκαλείται στην πράξη το πρώτον όταν αποφασίσει να συνταξιοδοτηθεί, υφίσταται κίνδυνος η προσφυγή που θα ασκήσει πριν από την εν λόγω ημερομηνία, με αίτημα την αναγνώριση τέτοιου δικαιώματος αποζημίωσης, να απορριφθεί από το αρμόδιο δικαστήριο επειδή δεν πληρούνται οι προβλεπόμενες από τη νομολογία προϋποθέσεις.

79. Χωρίς να αποκλείεται εκ των προτέρων το ενδεχόμενο το δικαστήριο που επιλαμβάνεται αγωγής αποζημίωσης κατά του κράτους μέλους που παρέβη το δίκαιο της Ένωσης να κατορθώσει τελικώς να υπερβεί τα προεκτεθέντα εμπόδια, για παράδειγμα καθορίζοντας κάποιο ποσό το οποίο αντιστοιχεί στη ζημία που υπέστη ο θιγόμενος βάσει ορισμένων κριτηρίων που αναγνωρίζουν οι διάδικοι, εκτιμώ ότι η πρώτη προσέγγιση η οποία προτείνεται με τις παρούσες προτάσεις εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα των ενδιαφερόμενων μελών του προσωπικού της ΕΚΤ. Συγκεκριμένα, η εν λόγω προσέγγιση παρέχει μακροπρόθεσμη λύση για το σύνολο του προσωπικού, διασφαλίζοντας την αναγκαία ασφάλεια δικαίου. Επιπλέον, οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τη σύναψη συμφωνίας παρέχουν επίσης τη δυνατότητα ρύθμισης της μεταφοράς των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και αντιστρόφως, ήτοι από το συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ προς το εθνικό συνταξιοδοτικό σύστημα, ενδεχόμενο το οποίο μπορεί να ενδιαφέρει όλα τα μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ που επιθυμούν να επιστρέψουν στο κράτος μέλος καταγωγής τους. Τέλος, η προσέγγιση αυτή εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι παρέχει στις διοικητικές αρχές του οικείου κράτους μέλους τη δυνατότητα να εκτελέσουν –τουλάχιστον στο μέλλον– τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας.

[39] Βλ. αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566, σκέψη 34), και της 25ης Μαρτίου 2021, Balgarska Narodna Banka (C-501/18, EU:C:2021:249, σκέψη 113).

[40] Βλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566, σκέψη 35).

[41] Βλ. σημείο 61 των παρουσών προτάσεων.

80. Εντούτοις, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει ποια προσέγγιση φαίνεται βιώσιμη υπό το πρίσμα της εθνικής έννομης τάξης του και για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ο οποίος είναι η διασφάλιση της μεταφοράς στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που αποκτήθηκαν στο συνταξιοδοτικό σύστημα του οικείου κράτους μέλους.

*5. Απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα*

81. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω παρατηρήσεων, προτείνω να δοθεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι, όταν το δικαστήριο κράτους μέλους επιλαμβάνεται αίτησης μεταφοράς στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που ο ενδιαφερόμενος απέκτησε στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να λάβει κάθε μέτρο το οποίο προβλέπεται από τους εφαρμοστέους εθνικούς δικονομικούς κανόνες, προκειμένου να υποχρεώσει τις διοικητικές αρχές να συμμετάσχουν ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας βάσει του άρθρου 8, του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ και να προβούν στη ζητηθείσα μεταφορά. Το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει επίσης το ενδεχόμενο στοιχειοθέτησης της ευθύνης του οικείου κράτους μέλους λόγω παραβίασης της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, συνιστάμενης σε παράλειψη συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις του.

## VI. Πρόταση

82. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale ordinario di Asti (πρωτοδικείο Asti, Ιταλία) ως εξής:

1) Το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι κράτος μέλος στο οποίο η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) προτείνει τη σύναψη συμφωνίας, δυνάμει του άρθρου 8 του παραρτήματος IIIbis των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ, για τη μεταφορά, στο συνταξιοδοτικό σύστημά της, των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τα οποία το προσωπικό της απέκτησε στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους υποχρεούται να συμμετάσχει ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις για τη σύναψη τέτοιας συμφωνίας με αυτήν.

2) Το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι, όταν το δικαστήριο κράτους μέλους επιλαμβάνεται αίτησης μεταφοράς στο συνταξιοδοτικό σύστημα της ΕΚΤ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων που ο ενδιαφερόμενος απέκτησε στο συνταξιοδοτικό σύστημα του εν λόγω κράτους μέλους, το δικαστήριο αυτό οφείλει να λάβει κάθε μέτρο το οποίο προβλέπεται από τους εφαρμοστέους εθνικούς δικονομικούς κανόνες προκειμένου να υποχρεώσει τις διοικητικές αρχές να συμμετάσχουν ενεργά και καλόπιστα σε διαπραγματεύσεις με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας με την ΕΚΤ και να προβούν στη ζητηθείσα μεταφορά. Το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει επίσης το ενδεχόμενο στοιχειοθέτησης της ευθύνης του οικείου κράτους μέλους λόγω παραβίασης της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας συνιστάμενης σε παράλειψη συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις του.